

STRATEGIJA RAZVOJA

UDRUGE SOS HRVATSKA – SVIJET ODRŽIVE SVIJESTI

Za razdoblje | 2021 | 2025

SADRŽAJ

POJMOVNIK	3
O UDRUZI SOS HRVATSKA	4
ODRŽIVI RAZVOJ I SAMOODRŽIVOST	4
TREKUTNO STANJE	14
Moguća rješenja	15
DJELOVANJE UDRUGE SOS HRVATSKA	17
VIZIJA, MISIJA I CILJEVI UDRUGE	17
METODIKA RADA	22
POPIS PRILOGA	24

POJMOVNIK

Baby boomers – generacija ljudi rođenih u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata, od 1946. do 1964. godine.

EU Fondovi – financijski fondovi oformljeni u cilju poticanja socio–ekonomskih, zdravstvenih, infrastrukturnih i političko–pravnih projekata i aktivnosti za države članice Europske Unije. Hrvatska kao članica EU ima pravo na korištenje tih sredstava za razvoj javnog, privatnog i civilnog sektora. Uz tri glavna fonda (Kohezijski fond, Europski fond za regionalni razvoj i Europski socijalni fond) korisnicima su na raspolaganju potporni programi i manji fondovi proizašli iz navedena tri glavna.

Fairshare – koncept proizašao iz načela *fairtrade*-a, a odnosi se na informacije i pretpostavlja dijeljenje znanja i informacija bez naknade odnosno bez naplate usluge.

Fairtrade – „poštena trgovina“ je koncept koji se temelji na poštenom plaćanju proizvođača sirovina proizašlih iz zemalja u razvoju. Na ovaj način proizvođači proizvoda poput kave, kakaa, šećera i slično dobivaju veću cijenu od one „regularne“ koja je uglavnom ispod tržišne cijene, a ide na štetu proizvođačima.

Generacija X – generacija ljudi rođenih u razdoblju nakon *baby boom* generacije (obično djeca od generacije *baby boomers*-a), od 1965. do 1980. godine.

LAG – Lokalne akcijske grupe. Neprofitne organizacije osnovane u svrhu ostvarivanja programa i projekata iz LEADER koncepta. U Hrvatskoj postoji 56 LAG-ova.

LEADER (*Links between actions for the development of the rural economy*) - inicijativa Europske unije za potporu projektima ruralnog razvoja pokrenutih na lokalnoj razini u svrhu revitalizacije ruralnih područja i stvaranja novih radnih mjesta.

Prag siromaštva – minimalni prihodi potrebni pojedincu ili kućanstvu za osiguranje osnovnih uvjeta života. U Hrvatskoj prag siromaštva iznosi 2.927,00 kuna.

Resursi – stvar ili osoba koja se može upotrijebiti za nešto korisno; izvor bogatstva, prihoda, moći.

Socijalno ugrožene skupine ljudi - osobe s invaliditetom, osobe s niskim stupnjem obrazovanja, nezaposlene mlade osobe, starije osobe, dugotrajno nezaposlene osobe, žene, korisnici pomoći i usluga socijalne skrbi, pripadnici nacionalnih manjina, izbjeglice i prognanici, tražitelji azila i osobe pod supsidijarnom zaštitom, djeca i mladi bez odgovarajuće roditeljske skrbi i sl.

WCED - *World Commision for Enviroment and Development*.

O UDRUZI SOS HRVATSKA

Udruga za održivi razvoj i socijalnu jednakost SOS Hrvatska – Svijet održive svijesti nastala je iz potrebe za povezivanjem glavnih boljki modernoga društva u platformu za stvaranje održivijeg svijeta. Buđenjem svijesti o ovoj potrebi Udruga nastoji ukazati na praktičnost i isplativost održivog načina života djelujući kroz najugroženije skupine ljudi modernoga društva – beskućnike, starije osobe ugroženog socio-ekonomskog statusa, mlade u riziku od siromaštva, azilante i tražitelje azila, mlade s raznim poremećajima u ponašanju, nezaposlene i ostale socijalno osjetljive skupine ljudi.

Osvještavanjem održivosti kao načina života koji je pogodan za sve skupine ljudi te je primjenjiv u svim modernim oblicima društva, od ruralnih do urbanih područja, nastoji se stvoriti manji jaz između socijalno ugroženih skupina ljudi i onih koji u tu skupinu ne spadaju. Isto tako, održivošću se povećava mogućnost integracije socijalno ugroženih skupina ljudi u društvo. Navedeno je moguće, naravno, uz suradnju raznih skupina ljudi koje ne spadaju u skupinu socijalno ugroženih ljudi kao i onih koji su, nažalost, dio te kategorije ljudi¹. Povezivanjem udruga i ostalih organizacija koherentnih ciljeva moguć je napredak društva u cjelini, a na području socijalne pomoći i održivog razvoja povezivanje je novi, nužni koncept čiji je cilj trajno osiguranje pomoći i samopomoći najosjetljivijim skupinama ljudi. Ovakav način suradnje između socijalne pomoći i održivog razvoja nije novost u svijetu i zapravo nije isključivo, no u Hrvatskoj je u samim začetima te kao inovativni koncept sadrži mnogo nepoznanica i mogućih prepreka. Unatoč tome, Udruga je osnovana od strane nekoliko istomišljenika i entuzijasta koji svojim volonterskim djelovanjem pomiču granice nemogućeg u svijetu tvrde birokracije i često, administracije bez sluha. Nadalje, razvojem svijesti o održivom načinu života među socijalno ugroženim skupinama smanjuje se mogućnost nekih budućih životno ugrožavajućih situacija te Udruga kroz edukaciju i povezivanje više socijalno ugroženih skupina nastoji ukazati na važnost povezivanja i suradnje bez obzira na prividne različitosti koje im se često nameću. Naposljetku, upravo su te različitosti one koje nas u teškim trenucima povezuju i ispoljavaju našu kreativnost na način da pomažemo, kako jedni drugima, tako i sami sebi.

ODRŽIVI RAZVOJ I SAMOODRŽIVOST

ODRŽIVI RAZVOJ definira se kao „zadovoljavanje ljudskih potreba u sadašnjosti bez ugrožavanja uvjeta budućih generacija da zadovolje svoje potrebe.“ (WCED, 1987.) Ova definicija temelji se na osnovnoj ekonomskoj pretpostavci da su prirodni resursi ograničeni. No, isto tako, održivost kao koncept temelji se na pretpostavci da u moderno doba postoji značajan jaz između stvarnih ljudskih potreba i stupnja iskorištavanja prirodnih resursa. Tom nerazmjeru pridonosi ljudski napredak i civilizacijski razvoj te činjenica da sve više ljudi živi u gradovima u kojima uvjeti za održivim načinom života često nisu u potpunosti, a ponekad i uopće ostvarivi. U namjeri da si olakša i uljepša život, čovjek je stvorio gradove i betonske konstrukcije, monetarne i fiskalne sustave, pravila i namete, a pri tome često ne uvažavajući pravila i namete prirode i prirodnih resursa. Na taj način, čovjek je zapravo zanemario svoje stvarne potrebe i prepustio se generičkim konstruktima koje zadovoljavaju njegove hedonističke potrebe, zahtjeve društva i trendove. Time se stvorio jaz, kako između čovjeka i prirode, tako i između čovjeka i čovjeka. Nadalje, zadovoljavanjem hedonističkih, umjesto realnih ljudskih potreba, došlo je do razvoja siromaštva, bolesti, gladi i netrpeljivosti između ljudi te posljedično borbe za te iste resurse nasilnim činidbama, ratovima i drugim konfliktima. Navedeni problemi rastu porastom broja ljudi na Zemlji što uzrokuje sve veće razlike među raznim

¹ Iako ne podržavamo koncept kategorizacije i, samim time, stigmatizacije ljudi, ovaj termin upotrebljava se u nastavku teksta kao administrativni čimbenik određenja ciljne skupine kojom se SOS Hrvatska bavi.

„slojevima“ društva, što je pak još jedan fabricirani koncept koji nije u skladu sa smislom održivog postojanja čovjeka na planeti Zemlji. Povećanje populacije samo po sebi nije razlog sve veće devastacije i degradacije okoliša u kojemu čovjek obitava, već razlog tomu leži i u pretjeranom iskorištavanju resursa te neadekvatnoj tehnologiji. Drugim riječima, ukoliko su sva tri uvjeta zadovoljena, odnosno, uz povećanu populaciju postoji veliko iskorištavanje resursa uz neadekvatnu/zastarjelu tehnologiju, može se pretpostaviti da će postojati veliki negativni utjecaj na okoliš, a povratno i na kvalitetu ljudskog života i mogućnost očuvanja preduvjeta za kvalitetan život budućih generacija.

Od početka praćenja utjecaja na okoliš početkom 60-ih godina prošloga stoljeća i uviđanja problematike neodrživosti uz kontinuirano pretjerano iskorištavanje resursa, razvoj ne-ekološke tehnologije i povećanje populacije planeta, kontinuirano se govorilo o očuvanju budućih generacija, odnosno o mogućnosti zadovoljenja potreba budućih generacija u okviru očuvanja okoline u kojoj čovjek obitava. Sada, u 21. stoljeću, te buduće generacije su ljudi koji sada obitavaju na planeti, mi i naši roditelji, bake i djedovi, stričevi i ujne, braća i sestre, djeca i susjedi, najbolji prijatelji i drugi. To su generacije za koje se trebao očuvati okoliš i za koje se trebalo stvoriti preduvjete za zadovoljenje ljudskih potreba. Dakle, jasno je kako je došlo do toga da je vrijeme na satu kvalitetnog života *homo sapiens*-a vrlo blizu 12 – reklo bi se 5 do 12. Razvojem industrijske revolucije došlo se do značajnih pomaka u razvoju bogatstva čovjeka i poboljšanja njegovog života. Razvojem industrije došlo je i do značajnih otkrića u medicini, astronomiji i transportu. No, upravo industrijska revolucija i beneficije koje je upotreba parnih strojeva donijela je uzrokovala nekontroliranu masovnu proizvodnju i iskorištavanje resursa koji su do tada bili racionalnije korišteni radi ne postojanja masovnih proizvodnih sustava. Lakoća proizvodnje dovela je do njenog povećanja te je došlo do značajnog pogoršanja kvalitete života u nekim gradovima². Drugom industrijskom revolucijom dodatno se povećala proizvodna moć ljudske vrste, a time i njezini apetiti za povećanjem vlastite moći, statusa i položaja na svjetskoj pozornici. Zemlje su započele utrku u proizvodnji, a time, nesvjesno, i utrku ka uništenju. Naime, pokazalo se da su socio-ekonomski razvijenije zemlje imale veći utjecaj na zagađenje okoliša nego manje razvijene zemlje. Osvješćivanjem negativnog utjecaja čovjeka na okoliš počelo se ozbiljnije pristupati toj problematici te su oformljeni razni odbori i komisije u razvijenijim zemljama svijeta (najpoznatija WCED, 1983.) koji su zaključili kako trenutno stanje porasta populacije, pretjerane eksploatacije resursa i pretjeranog iskorištavanja istih uz neadekvatnu i zastarjelu tehnologiju zacrtava pravac nepovratne deterioracije ljudske okoline³.

Povećanje ljudske populacije utječe na kvalitetu života te iste populacije. Stagnacijom rasta nataliteta i smanjenim padom mortaliteta u moderno vrijeme u razvijenim zemljama, potencijalno dolazi do smanjenja kvalitete života radi nepoštivanja načela održivog razvoja. S druge strane, razvijene zemlje imaju razvijeniju tehnologiju te mogućost razvoja ekološki prihvatljivih i održivih tehnologija⁴. Manje razvijene zemlje, uz

² Najveće zagađenje okoliša doživjele su Sjedinjene Američke Države gdje je industrijska revolucija bila najrasprostranjenija.

³ U kontekstu očuvanja okoliša i održivog razvoja često se govori o utjecaju čovjeka na planet Zemlju i njegovo uništavanje tog, za sada, jedinog doma ljudske, ali i brojnih drugih vrsta. No, planet Zemlja, kao i brojni drugi planeti u svemiru, otporni su na puno veće nasilje i deterioraciju od ovog, uzrokovanog od strane *homo sapiens*-a. Zemlja se do sada prilagodila i oporavila od brojnih, daleko katastrofalnijih nevolja od čovjeka, od samog nasilnog nastanka do udara asteroida, dinosaura i velikih klimatskih promjena. S time na umu, jasno je kako je čovjekov utjecaj na sam planet vrlo malen i Zemlja će se, ne samo oporaviti, nego i prilagoditi bilo kojoj novonastaloj situaciji. Problem ljudske devastacije okoliša i Zemlje leži u nepovoljnom utjecaju na živa bića s kojima dijeli taj isti planet. Čovjek se ovdje ponaša kao zločesta mačeha svim bićima na planeti prisvajajući planet kao svoje neotuđivo vlasništvo, zaboravljajući na činjenicu da je ovdje u suživotu s drugim živim bićima s kojima čini jedan ili više manjih ekosustava. Dakle, uništavajući taj ekosustav, čovjek zapravo uništava sebe.

⁴ Primjer Saudijske Arabije, koja je među najrazvijenijim zemljama na svijetu prvenstveno radi eksploatacije nafte diljem zemlje. Zemlja ima blago povećan rast populacije i visok stupanj iskorištavanja resursa, no uz izuzetno razvijenu ekoprihvatljivu tehnologiju osigurava poštivanje načela održivog razvoja i u tome prednjači u svijetu. Ovdje postoji još jedna olakotna okolnost radi koje je ovo izuzetan primjer pozitivnog načina razvoja, a to je činjenica da je manje od 7% površine zemlje pokriveno zelenim pokrivačem te ne postoje vodene i šumske površine. Ovo je poražavajuća činjenica za druge

porast populacije, obilježava i manje razvijena tehnologija, ali i nedostatak masovnih tipova proizvodnje. S druge strane, ovdje postoji nedostatak resursa potrebnih za očuvanje kvalitete života čovjeka, pa samim time i pretjerano iskorištavanje izostaje. Isto tako, uz nedostatak tehnologije, trenutno je utjecaj na okoliš relativno nizak, no kvaliteta života nije na visokoj razini. Razlog tome leži u političko–ekonomskim razlozima koji uvjetuju slab stupanj razvijenosti zemlje. Najreprezentativniji primjer za to je Afrički kontinent, posebice srednja, subsaharska Afrika koju odlikuje veliko siromaštvo, visok stupanj nesklada između bogatih i siromašnih slojeva društva, mali stupanj razvoja, no i mali utjecaj na okoliš i relativno optimalni stupanj rasta populacije (postoji mala razlika između prirodnog nataliteta i mortaliteta). Može li se onda reći da je Afrika primjer dobrog ophođenja i održivog razvoja? Ne. Jer je kvaliteta života čovjeka, ali i drugih živih bića, niska. Postoji veliki broj zaraznih bolesti, visok stupanj mortaliteta ljudi ispod 5 godina života (više od 5 milijuna djece godišnje), visok stupanj malnutricije (oko 6% stanovništva planete, a od čega čak oko 5% djece ispod 5 godina), niski stupanj obrazovanja, niski stupanj razvijenosti tehnologije, visoki postotak granično siromašnih i siromašnih kućanstava i sl. Političko–ekonomski razlozi radi kojih je Afrika najreprezentativniji primjer komparacije održivih i neodrživih zemalja je nepostojanje svijesti o potrebi poboljšanja uvjeta života u cilju povećanja održivosti i razvoja tih zemalja⁵. Smisao održivog razvoja je napraviti ravnotežu između svih navedenih faktora: optimalan rast populacije radi pravilne raspodjele resursa, uvođenje ekološki prihvatljive tehnologije, uvođenje politički stabilnog sustava koji će osigurati temeljna prava čovjeka modernog doba (uz zadovoljenje egzistencijalnih potreba, zemlja mora imati određeni stupanj obrazovanog stanovništva koje će biti pokretač promjena, razvijen zdravstveni sustav i osiguranje uvjeta za postizanje osobnih ciljeva samoaktualizacije kao i prihvaćanje i poštovanje od okoline), očuvanje i obnova bioraznolikosti biljnih i životinjskih vrsta te suradnja s istima.

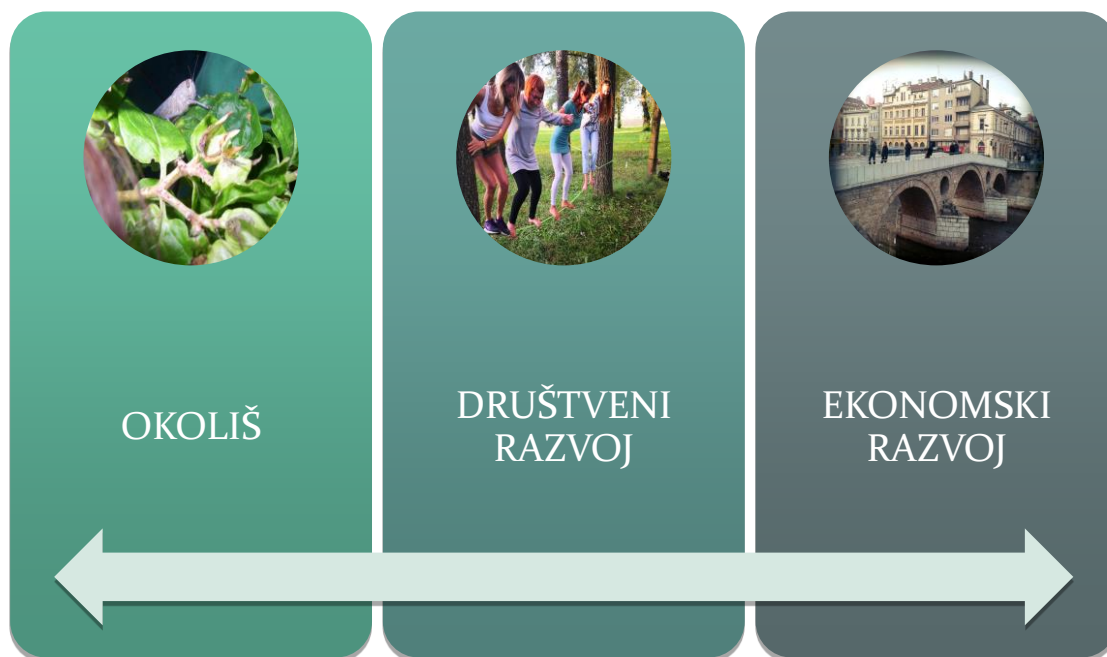
Sukladno navedenom, a u cilju očuvanja trenutnih resursa na Zemlji i poticanjem razvoja načina povećanja resursa uz zadovoljenje ljudskih potreba, održivi razvoj u fokus stavlja 6 ključnih smjerova razvoja i upravljanja, i to:

1. LJUDSKOM POPULACIJOM I LJUDSKIM RESURSIMA
2. PROIZVODNJA, DISTRIBUCIJA I UVJETI RAZMJENE HRANE
3. OČUVANJE VRSTA I EKOSUSTAVA
4. ODRŽIVA ENERGIJA I OBRASCI ISKORIŠTAVANJA ENERGIJE
5. INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA
6. UBRZANA URBANIZACIJA

Održivi razvoj, prema WCED-u, odnosi se na tri temeljna stupa razvoja (načela), uvažavajući svaki kao fundamentalnu točku bez koje održivi razvoj nije moguć:

razvijene zemlje koje imaju značajno više tih resursa u odnosu na Arabiju, a imaju znatno veći negativni utjecaj na okoliš od Saudijske Arabije.

⁵ I lokalnih vlasti, ali i zapadnog svijeta koji pretjerano iskorištava ondašnje resurse.

Slika 1: Temeljni stupovi održivog razvoja

- ! OKOLIŠ – smatra se najvažnijim stupom održivosti, a pretpostavlja smanjenje ljudskog utjecaja na prirodni okoliš odnosno na očuvanje prirodnih staništa, očuvanje raznih ekosustava, razvoj ekološki prihvatljivih proizvoda, načina proizvodnje i transporta. Navedeno se postiže jedino racionalnom upotrebom prirodnih resursa, očuvanjem voda i osiguranjem čistog zraka za sve te smanjenjem otpada i zagađenja. Ovaj figurativni temelj održivog razvoja pretpostavlja oprezno postupanje sa životno neophodnim resursima – zemljom, zrakom i vodom.
- ! DRUŠTVO – prema UN-u ovaj stup podrazumijeva socijalnu jednakost svih ljudskih bića. Tim konceptom definira se društvo u cjelini. Krenuvši od pretpostavke da je društvo neka zajednica ljudi koja koegzistira međusobno si pomažući i unaprjeđujući ključne aspekte života kao što su egzistencija, rad, obitelj i razina sreće⁶. No, promatrajući šire značenje koncepta „društvo“, mora se uračunati i moderno poimanje društvenih odrednica proizašlih iz širine razvoja društva tokom stoljeća. Prema tome, društveni razvoj mora se promatrati kroz prizmu sljedećih odrednica modernog društva: *razvoj sigurnosti svih pojedinaca u zajednici, razvoj pripadnosti, ljubavi i poštovanja od strane zajednice*. Često su ove odrednice u razvijenijim zajednicama shvaćane olako od strane pojedinaca u zajednici jer su lako dostižne, no u zajednicama u kojima kršenje temeljnih ljudskih prava predstavlja normalno ophođenje, gdje su pojedinci uskraćeni za egzistencijalne resurse⁷ i nisu u mogućnosti zadovoljiti svoje fiziološke potrebe te ne postoji socijalna jednakost, navedene odrednice su nepoznanica i nemaju toliku važnost kao prva razina ljudskih potreba – fiziološke potrebe koje osiguravaju život. Tek zadovoljenjem tih potreba moguće je pristupiti osiguranju uvjeta za ostalim aspektima razvoja društva. Poseban naglasak ovdje se stavlja na razvoj sigurnosti iz razloga što još postoji dio zajednica u svijetu, pa i čitave države, koje u svojim ustavnim temeljima imaju kršenje ljudskih prava čime je direktno ugrožena sigurnost pojedinca pa tako i zajednice. Ovdje je, dakle, vidljiva povezanost prvog i drugog stupa održivog razvoja. Očuvanjem

⁶ Ovaj aspekt poznat je u novije doba, a mjeri se popularnim indeksom sreće, no poznat je od početaka ljudskog povezivanja u zajednice. Cilj svakog unaprjeđenja života zajednice/a je uvijek bilo olakšanje životnih prilika što naposljetku dovodi do zadovoljstva, odnosno sreće.

⁷ U nekim manje razvijenim zemljama još uvijek postoje zajednice bez svakodnevnog pristupa hrani i pitkoj vodi.

okoliša osiguravaju se resursi potrebni za zadovoljenje fizičkih potreba pojedinaca koji se povezivanjem u funkcionalne i održive zajednice međusobno pomažu čime osiguravaju uvjete za razvoj sigurnosti svakog pojedinca bez obzira na spol, dob, religijsko opredjeljenje, porijeklo ili socio-ekonomski status. Tako se može ustvrditi kako očuvanje okoliša nije moguće bez razvoja društva i očuvanja zajednice. Kohezija ova dva stupa preduvjet su za sljedeći stup – ekonomski razvoj. Tek osiguranjem razvoja društva može se pristupiti očuvanju okoliša uz ekonomski razvoj.

- ! **EKONOMSKI RAZVOJ** – pretpostavlja preduvjet za osiguranje prva dva stupa. Ekonomski razvoj podrazumijeva iskorištavanje resursa te se mjeri cijenom koju društvo i okoliš plaćaju za njega. Ukoliko ekonomski razvoj ugrožava bilo koji od prva dva stupa, onaj sljedeći stup nije održiv te se cijeli koncept održivosti ruši. Razvoj tehnologije i ekonomske aktivnosti kojom se umanjuje štetan utjecaj na okoliš nije dovoljan kako bi se koncept održivosti razvio, no isto tako, nije dovoljno osigurati samo razvoj zajednice kroz ekonomski razvoj jer navedeno ne gradi sva tri stupa održivosti. Ekonomska aktivnost neke zajednice ključna je za dugoročnost održivog razvoja – odnosno za koncept održivosti. Zdrava ekonomija podrazumijeva uspostavljanje stabilnih vlasti, stvaranje zajedništva, menadžment resursa i upravljanje rizikom. Međuovisnost sva tri stupa vidljiva je ovdje kao homogena cjelina koja čini zdravu ljudsku zajednicu, bez obzira radi li se o nekoj državi, kontinentu ili tek o fragmentu neke zajednice (domaćinstvo, selo, grad).

Nabrojivši ova tri stupa koja „drže“ krov održivog razvoja, WCED zaključuje ovaj koncept. No, u SOS Hrvatska, došli smo do spoznaje kako ovaj koncept, iako homogen, nije potpun. Naime, kako svaka kuća ima stupove (grede, nosive zidove i slično) koji drže krov kako se građevina ne bi urušila, tako mora imati i zdrave temelje na kojima će počivati. S tim temeljima, stupovi su stabilni i mogu podupirati krov i sve vanjske utjecaje koji prijete homogenosti kuće. Isto tako, održivi razvoj i stupovi koji ga drže ne mogu biti stabilni bez zdravih temelja. Temelj tri stupa održivosti je auto–održivost.

AUTO-ODRŽIVOST nije novi koncept, već je koncept star koliko i sam *homo sapiens*. Razvojem kompleksnih misli čovjek je postao svjesno biće, biće koje je prkosilo svim izazovima na koje je nailazilo tokom svog evolucijskog puta. Prilagodljivost i spremnost na očuvanje vlastitog života upravo su razlog zašto je *homo sapiens* jedina vrsta hominida koja je preostala na planeti Zemlji i upravo ta prilagodljivost i spremnost na očuvanje vlastitog života postali su ovom hominidu uvjet za auto–održivost. Tu auto–održivost *homo sapiens* postiže njegovanjem svog unutarnjeg i vanjskog bića, dopuštanjem neometanog toka energije koja ga pokreće te otklanjanjem ili ublažavanjem posljedica neravnoteže u tijelu. Kompleksnost čovjekove nutrine razlog je za potrebu auto–održivosti i dok je ovo nekada čovjeku bilo prirodno stanje, razvojem civilizacije i njenim napretkom⁸ ljudi su počeli zanemarivati svoje biće, kako unutarnje, tako i vanjsko. Auto–održivost pretpostavlja psihofizičku ravnotežu ljudskog bića, a očituje se kroz:

1. Sklad uma – koncentrirane misli, razvijeni logički sklopovi i razvoj apstraktnog mišljenja te kreativnosti, sposobnost uvida u više stanje svijesti i korištenje većeg postotka moždanog kapaciteta.
2. Sklad tijela – dolazi kao nadopuna ili produžetak uma, odnosno misaonog dijela *homo sapiens*-a. Očituje se u pravilnom funkcioniranju svih vitalnih organa i neometanom protoku energije kroz cijeli endokrini sustav u ljudskom tijelu. Ukoliko um i dah nisu usklađeni, fizičko tijelo će početi manifestirati kvar/ove koji upućuju na navedeni nesklad. Manifestacija odnosno kvarovi dolaze u obliku bolesti i smetnji i ukoliko se ne otklone na vrijeme, moguće je njihovo širenje na zdrave dijelove ljudskog tijela.⁹ Unošenjem štetnih stvari kao što je nepravilno pripremljena hrana,

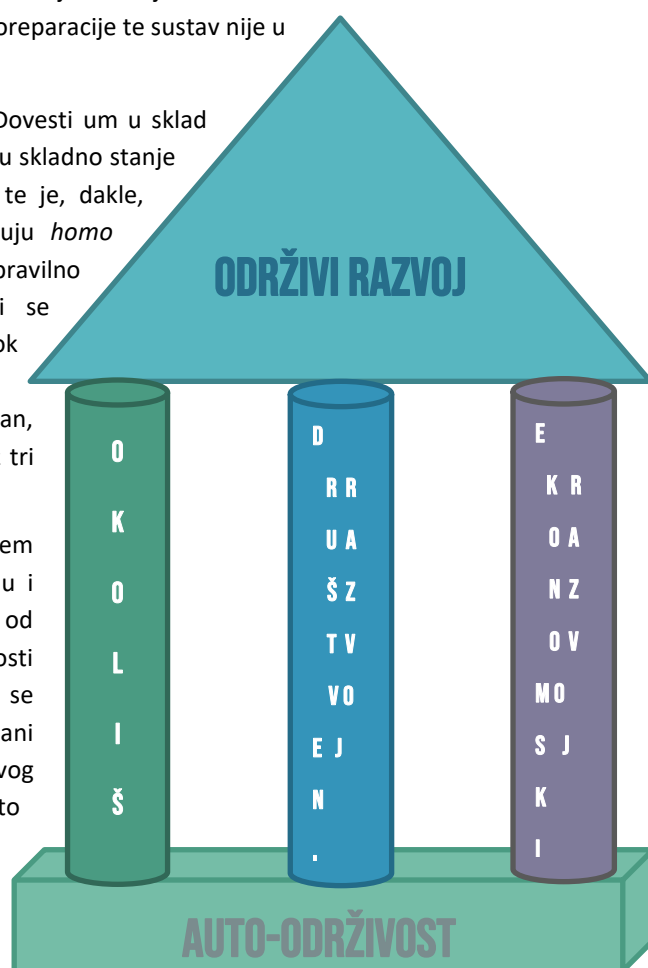
⁸ Misleći ovdje isključivo na napredak civilizacije kao generičkog koncepta, a ne na evolucijski napredak *homo sapiens*-a.

⁹ Ljudsko tijelo često se u „modernoj“ medicini ne promatra kao cjelina već se promatraju njegovi zasebni dijelovi i organi što je često razlog neuspješnog otklanjanja „kvarova“ u ovome sustavu. Neprepoznavanjem pravih uzroka bolesti („kvarova“), moderna medicina nije u mogućnosti primijeniti pravilne metode liječenja.

nepravilna hrana, sintetičke droge¹⁰ i drugi stimulansi¹¹ ljudsko tijelo se dovodi u neravnotežu i prekidaju se prirodni procesi regeneracije tkiva i autoreparacije te sustav nije u mogućnosti funkcionirati u svom prirodnom ritmu.

3. Sklad daha – vezan je, kao i tijelo, za sklad uma. Dvesti um u sklad moguće je pravilnim dahom, a dah se može dovesti u skladno stanje jedino ukoliko um funkcionira u prirodnom toku te je, dakle, neupitna povezanost sve tri funkcije koje određuju *homo sapiens*-a. Tokom odrastanja čovjek često zaboravi pravilno disati. Pravilno diše novorođenčad i ljudi koji se intenzivno bave svjesnim odnosom prema dahu¹² dok prosječna populacija često zanemaruje ovu esencijalnu ljudsku aktivnost. Dah, da bi bio pravilan, mora biti u koheziji s pokretom¹³ te se odvijati kroz tri razine u tijelu¹⁴.

Usklađivanjem ova tri aspekta ljudskog bića te zadovoljenjem svih njegovih potreba, čovjek može pristupiti razumijevanju i realizaciji koncepta održivog razvoja. Ukoliko ne pođe od dovođenja sebe u red, niti jedan čovjek ne može u potpunosti pristupiti implementaciji načela održivog razvoja. Može se zaključiti kako auto–održivost i održivi razvoj nisu samo povezani koncepti, već kako je auto–održivost dio koncepta održivog razvoja te bi se koncept održivog razvoja mogao slikovito prikazati na sljedeći način (slika desno):

Slika 2: Segmenti cjelovitosti održivog razvoja

Dobri temelji, nosivi stupovi i krovšte čine preduvjet za život u svakom pogledu, bez obzira govori li se o građevinama ili konceptu održivog razvoja.

Auto-održivost, pojednostavljeno rečeno, pretpostavlja brigu pojedinca o vlastitom psihofizičkom zdravlju poštujući potrebe vlastitog tijela i uvažavajući zahtjeve uma i to pravilnom i uravnoteženom prehranom, redovitom tjeleježbom, meditacijom ili nekim drugim oblikom dovođenja uma u stabilno stanje te pozitivnim odnosom prema drugima. Bez navedenoga, vrlo je teško, pa čak i nemoguće graditi stupove održivosti te utjecati na pozitivne promjene, kako u lokalnoj zajednici, tako i na globalnoj razini. Briga o okolišu, društveni i ekonomski razvoj, pretpostavka su, ne samo za bolju i sigurniju budućnost ljudi, već i za poboljšanje sadašnjih uvjeta života na Zemlji.

SAMOODRŽIVOST predstavlja koncept proizašao iz načela održivog razvoja, a rezultat je pozitivnog smjera kretanja razvoja u odnosu na pretpostavljene faktore razvoja koji su u skladu s konceptom održivog razvoja. Drugim riječima, ukoliko se zajednica razvijala poštujući ranije navedenih 6 razvojnih smjernica (ljudska populacija i ljudski resursi, proizvodnja, distribucija i uvjeti razmjene hrane, očuvanje vrsta i ekosustava, održiva energija i obrasci iskorištavanja energije, industrijska proizvodnja, ubrzana urbanizacija), može se

¹⁰ Ovdje se misli i na ilegalne droge i na farmakotike.

¹¹ Alkohol, kava, cigarete, sintetička pića, slatkiši.

¹² Najčešće ljudi koji prakticiraju yogu s meditacijom, zasebne vježbe disanja, ronioci na dah i plivači.

¹³ Hodanje, trčanje, mirovanje i sl.

¹⁴ Trbušno, torakalno i disanje „kroz ključnu kost“.

reći da su stvoreni preduvjeti za samoodrživu zajednicu. Čak i ukoliko neki od faktora nisu ispunjeni ili nisu u potpunosti ispunjeni, zajednica može imati tendenciju ka samoodrživosti dokle god poštuje načela održivog razvoja. S aspekta svakodnevnog života, samoodrživost pretpostavlja sposobnost neke zajednice (kućanstvo, zgrada, grad, selo...) da raspolaže s dovoljno resursa, znanja i tehnologije da ne mora ovisiti o vanjskim faktorima ili trećim stranama. Ukoliko se u obzir uzme ekonomska činjenica da na svijetu postoji dovoljno resursa za (trenutnu) populaciju ljudi te da je razvoj tehnologije izrazito napredovao u posljednjih 15 godina, moglo bi se pretpostaviti da svaka zajednica ima preduvjete da bude samoodrživa.

No, da tome nije tako svjedoče većinski primjeri svakodnevice u kojoj živimo. Velik broj kućanstava još uvijek nije niti upoznato s mogućnostima stvaranja neovisnosti od trećih strana, a mnoge zajednice nemaju niti osnovne uvjete za održiv razvoj. Nadalje, ukoliko se u obzir uzme činjenica da na svijetu još uvijek postoji gotovo 100 milijuna ljudi bez svakodnevnog pristupa električnoj energiji, onda bilo kakvo spominjanje samoodrživosti postaje samo utopijska misao.

Glavni problemi radi kojega postoje ovakve situacije su prvenstveno:

- nepovoljne ekonomske prilike
- nemogućnost zadovoljenja fizioloških ljudskih potreba
- loše političko upravljanje
- manjak znanja i informacija o mogućnostima održivosti
- nedostatak adekvatne tehnologije koja bi omogućila tehnološki napredak.

U nekim zajednicama poput zemalja u razvoju, ovi problemi rezultat su začaranog kruga siromaštva gdje jedan nepovoljni faktor uzrokuje drugi koji uzrokuje onaj sljedeći i tako se stvara krug koji, ukoliko se ne prekine u barem jednoj stavci, može dovesti do dugoročnih negativnih posljedica za tu zajednicu. Čak i u modernim, razvijenim društvima poput Europe, problem neodrživosti zajednica i društva u cjelini rezultat je prvenstveno **manjka svijesti** političara i stanovništva. Neodrživosti svjedoči nekoliko faktora koji na nju utječu: *veliki jaz između bogatog i siromašnog stanovništva, problem demografske tranzicije, loše političko upravljanje, ekonomska nepristupačnost visokoj tehnologiji, manjak svijesti o važnosti održivosti u cjelini*. Dakle, ukoliko se dugoročno želi doći do stupnja razvoja društva ili zajednice u kojemu ono nije ovisno o trećim stranama i vanjskim faktorima, potrebno je utjecati na gore navedene faktore i to sljedećim mjerama:

1. Jaz između bogatog i siromašnog stanovništva može se smanjiti smanjivanjem broja siromašnih kućanstava i pojedinaca i to uvođenjem mjera socijalne politike koje će identificirati stvarno potrebite pojedince te im omogućiti edukaciju, inicijalnu socijalnu pomoć, pristup osnovnim zdravstvenim uslugama te ravnopravnu integraciju u društvo. Drugi skup mjera smanjenja broja siromašnih kućanstava i pojedinaca je modifikacija fiskalne politike (uvođenje progresivnog poreznog sustava, smanjenje poreza na dodanu vrijednost, modifikacija parafiskalnih davanja u odnosu na javne infrastrukturne projekte i sl.).
2. Demografska tranzicija za sobom povlači dvije skupine problema ovisno o stupnju razvijenosti pojedine zemlje. U *slučaju razvijenih zemalja* koje su dostigle demografsku tranziciju primjećuje se problem pretjeranog starenja stanovništva. Razlog tomu leži u smanjenom natalitetu uz statičan mortalitet. Neprikladne demografske politike ili moderan način života uzrok su ovakvog trenda u razvijenim zemljama. Visok stupanj obrazovanja i zahtjevi kapitalističkog tržišnog sustava u

razvijenim zemljama jedan je od uzroka smanjenog nataliteta ili pak reprodukcije u kasnijoj dobi (čime se opet stvara disbalans između starije i mlađe populacije). Ovdje je prvenstveno na državnim aparatima i privatnim gospodarstvenicima da stvore poticajne uvjete za humanu reprodukciju te omoguće mlađim pojedincima zasnivanje obitelji. Nadalje, potrebno je omogućiti humanu reprodukciju do sada „nepogodnim“ pojedincima (samci, homoseksualne i transeksualne osobe i sl.)¹⁵. Ovim mjerama nastoji se smanjiti problem pretjeranog starenja stanovništva što je jedan od uzroka ekonomske neravnoteže gdje premali broj mlađeg, radno sposobnog stanovništva uzdržava preveliki broj starijeg stanovništva koje nije više u radnom aktivitetu, a što naposljetku dovodi do loše kvalitete života i jedne i druge navedene populacije. Razlog tomu je što dolazi do manjka radne snage na tržištu rada koja bi generirala dovoljno radnog učinka, a koji bi nadalje mogao putem državnih aparata producirati uvjete za osiguranje dostojnog i kvalitetnog života starijoj populaciji (zdravstvena skrb, mirovine i dodatni sadržaji). S druge strane, *zemlje u razvoju* koje još nisu dosegle demografsku tranziciju, imaju povećani rast populacije, no uz smanjene resurse i visok mortalitet. Jasno je kako ovdje treba početi od radikalnih strukturnih reformi cijelog državnog sustava gdje je potrebno najprije osigurati osnovne egzistencijalne uvjete (hrana, voda, mjesto za stanovanje, rad), potom stvoriti uvjete za obrazovanje stanovništva¹⁶ te utjecati na makroekonomske agregate u cilju povećanja realnog BDP-a.

3. Nastavno na provođenje strukturnih reformi, državni aparati trebaju promijeniti ili poboljšati način upravljanja, i to kroz adekvatne mjere fiskalne i monetarne politike, socijalne politike te ekološke politike. Navedene politike, uz pripadajuće aktivnosti i mjere osiguranja provođenja istih, čine cjelovit sustav političkog upravljanja nekom administrativnom državom ili manjom cjelinom. Neke od karakteristika neadekvatnog državnog upravljanja su: **neodrživ sustav socijalnih davanja i socijalne zaštite** (premala ili prevelika davanja, manjak kontrole subjekata socijalnih davanja, neravnomjerna raspodjela socijalnih davanja), **neefikasna administrativna organizacija** (problem tradicionalnih i karizmatičnih društvenih poredaka i pripadajuće vrste administrativne organizacije¹⁷), **neefikasne mjere fiskalne i/ili monetarne politike** (nerazmjernost između parafiskalnih nameta i razine dohotka, nestabilni monetarni sustav, niski BDP i sl.), **neefikasna ekološka regulativa ili njen izostanak** (blage restrikcije onečišćivača okoliša, neefikasni sustav parafiskalnih nameta orijentiranih na zaštitu okoliša, nepoticajanje ekološki prihvatljive proizvodnje, nedostatni poticaji za upotrebu čistih tehnologija i sredstava svakodnevne upotrebe).
4. Manjak upotrebe visoke tehnologije u zemljama u razvoju rezultat je prvenstveno loših ekonomsko-političkih prilika koje su opisane iznad u tekstu, što za jednu od posljedica - nemogućnost države da ulaže u visoku tehnologiju, ima i smanjene direktne domaće i strane investicije u nekoj zemlji. Navedeno ne bi predstavljalo problem u kratkom periodu do prelaska na novije oblike tehnoloških dostignuća, no dugoročno korištenje zastarjele tehnologije koja u velikoj mjeri utječe na zagađenje čovjekovog okoliša, a samim time i na čovjekovo zdravlje, predstavlja zapreku koja koči daljnji razvoj neke zemlje općenito, a potom i njen održivi razvoj. Nadalje, ovdje dolazi do dvostrukog poimanja utjecaja odnosa ekonomsko-političkih prilika neke zemlje i upotrebe tehnologije na ekološku varijablu održivosti. Naime, u današnje vrijeme, razvijene zemlje

¹⁵ Mnoge zemlje, pa tako i Republika Hrvatska, još uvijek ne omogućavaju zasnivanje obitelji samačkim kućanstvima ili obiteljima u istospolnim zajednicama, kao niti transseksualnim i transrodnim osobama.

¹⁶ U nerazvijenim zemljama postoji veliki broj neželjenih trudnoća koje su nastale kao posljedica neobrazovanosti i neinformiranosti stanovništva, ali i nepristupačnosti adekvatnoj medicinskoj skrbi i kontracepcijskim sredstvima.

¹⁷ Pri čemu kod jednog ili drugog oblika društvenog poretka ne mora nužno doći do istovrsnog oblika administrativne organizacije pa je tako moguće da u tradicionalnom društvu dolazi do karizmatične administrativne organizacije i obrnuto, kod karizmatičnog društvenog sustava dolazi do tradicionalne administracije, kao što je primjer u nekim zemljama Bliskog istoka.

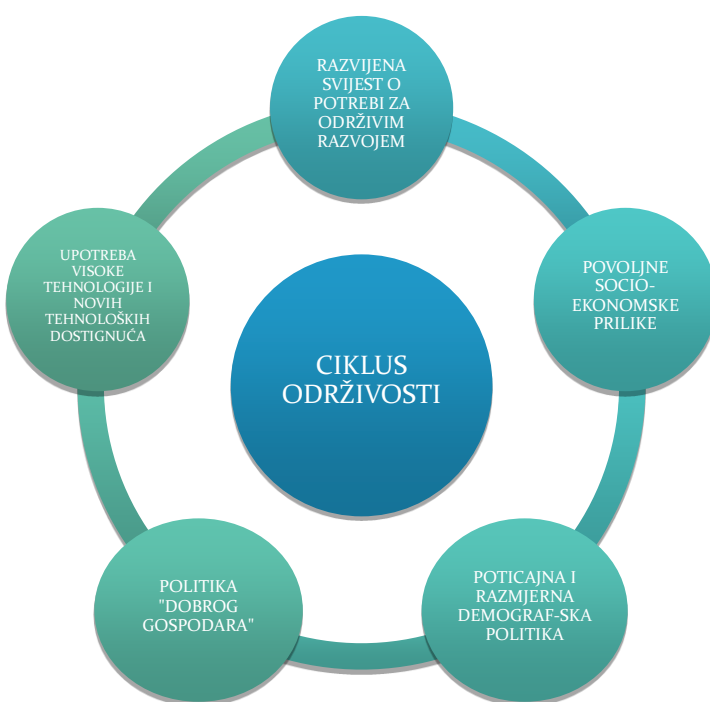
su najveći zagađivači okoliša, dok zemlje u razvoju ne utječu na zagađenje u tolikoj mjeri radi smanjene upotrebe tehnologije i post-revolucijskih dostignuća. Jednodimenzionalni pogled na ovu situaciju može se smatrati pozitivnim, no ukoliko se problematika raščlani može se uočiti sljedeće: razvijene zemlje karakterizira velika populacija ljudi, visok stupanj konzumacije resursa i sposobnost generiranja novih tehnologija što dugoročno ima smanjeni utjecaj na održivost unatoč velikom negativnom utjecaju na jednu varijablu održivosti. S druge strane, zemlje u razvoju karakterizira rastuća populacija, smanjene konzumerističke potrebe i smanjeni resursi dok je stupanj razvijenosti tehnologije izrazito nizak. Navedeno nema veliki utjecaj na ekološku varijablu održivog razvoja kao u primjeru razvijenih zemalja, no ima na druge dvije varijable – ekonomsku i socijalnu. Dakle, prethodno navedeni socio–ekonomsko–politički problemi vezani su i uz ovaj faktor neodrživosti neke zemlje ili zajednice.

5. Zadnji faktor koji koči održivi razvoj je manjak svijesti o potrebi za istim. Uz prethodno navedene razloge, naoko je jasno kako u nekim društvima postoje relevantnije potrebe od onih za održivim razvojem, no ukoliko se referiramo na ljudske potrebe, bez obzira na koji model, evidentno je kako je održivi način života preduvjet za zadovoljenje ljudskih potreba, od onih fizioloških pa do potreba pojedinca za samoaktualizacijom. Naime, kako bi ljudske potrebe bile zadovoljene potrebno je uskladiti gore navedene faktore utjecaja s restrukturiranjem ljudske svijesti u smislu edukacije o dugoročnim beneficijama održivog načina života. Zemlje u razvoju tu svijest nemaju jer se nalaze u **začaranom krugu neodrživosti** (o čemu zapravo i govori ovaj paragraf teksta) odnosno, način života u navedenim zemljama nije dugoročno održiv i ne donosi dobrobit njenim stanovnicima. Razvojem svijesti o održivom načinu života koji se temelji na osnovnim ekonomskim zakonitostima moguće je utjecati na gore navedene faktore negativnog utjecaja na održivost i time doprinijeti zadovoljenju svih ljudskih potreba. Time začarani krug neodrživosti postaje **ciklus održivosti** gdje svaki spomenuti faktor generira razvoj sljedeće stavke.

Slika 3: Začarani krug neodrživosti

Slika 4: Ciklus održivosti

Da zajednica može biti održiva pa čak i samoodrživa svjedoči mnogo pozitivnih primjera iz svijeta, ali i iz Hrvatske. Kao primjer većih zajednica (gradova) koje su pronašle način za dugoročnim očuvanjem života i povećanjem kvalitete života ljudi u njima mogu se navesti Kopenhagen u Danskoj, Ljubljana u Sloveniji, Ouarzazate u Maroku, San Francisco u SAD-u, Freiburg u Njemačkoj, Tianjin u Kini i još brojni gradovi koji su prepoznali važnost održivog načina života i streme ka potpunoj održivosti društva. Nadalje, primjer kojemu bi svi trebali težiti jest država koja je stvorila ciklus održivosti u svim segmentima. Bolivija je donošenjem zakona o „Majci Zemlji“ stvorila zakonske okvire za održiv i prihvatljiv način života pa tako mnogi gradovi diljem Bolivije prakticiraju ekološki, društveno i ekonomski prihvatljiv način života i time doprinose razvoju i opstanku modernog društva i zdrave okoline. Kao primjer održivih zajednica se mogu navesti i neke manje zajednice poput najpoznatije u Italiji – Damanhur ili u Hrvatskoj Eko selo Blatuša. Ovo su primjeri pozitivnog odnosa prema ekonomskim zakonima i zakonima prirode u cilju očuvanja kvalitete života ljudi. Nažalost, u Hrvatskoj su takve zajednice još uvijek premale i održivost kao koncept nije u potpunosti prepoznat od strane ključnih aktera kao što su državne vlasti. Već prepoznavanjem gore navedenih problema koji vode u začarani krug neodrživosti, moguće je stvoriti preduvjete za nastanak punog ciklusa održivosti, i to ne samo na razini manjih zajednica kako je to slučaj do sada, već i na državnoj razini.

TREKUTNO STANJE

Kako bi se bolje razumjela problematika kojom se udruga SOS Hrvatska bavi, potrebno je napraviti kratki osvrt na trenutno socio-ekonomsko stanje u populaciji, kao i na pokazatelje utjecaja na okoliš. Napraviti će se komparativni prikaz ključnih pokazatelja koji utječu na održivost nekog društva kako je pojašnjeno u prethodnom poglavlju. Neki od podataka izostavljeni su iz sljedeće tablice jer zahtijevaju detaljniju dubinsku komparativnu i regresijsku analizu te su prikazani u nastavku teksta kao nezavisne varijable¹⁸.

Tablica 1: Pregled pokazatelja socijalne nejednakosti

	POPULACIJA	IZBJEGLICE	BESKUĆNICI	SIROMAŠNI	SLUM GRADOVI (populacija)	BEZ EL.ENERGIJE	NAJBOGATIJI LJUDI (vrijednost)
SVIJET	7.905.128.300,00	83.831.500,00	150.000.000,00	710.064.791,00	1.000.000.000,00	94.000.000,00	990,5 ¹⁹ milijardi €
HRVATSKA	4.047.680,00	3.151,00	12.000,00	939.061,00	-	5.000,00	8,8 ²⁰ milijardi €

Izvori: *Our World in Data*, Državni zavod za statistiku RH, UNSD, *World data lab*, *World population clock*, *Forbes*, *Nacional*.

Iz tablice se može uočiti kako su brojke negativne tendencije utjecaja na održivost velike te, unatoč poboljšanju uvjeta života u velikom broju zemalja na svijetu i brojnim promjenama koje su se dogodile unazad 20 godina, situacija na našoj planeti još uvijek je zabrinjavajuća te nije u skladu s ekonomskim zakonima. Veliki udio beskućnika i izbjeglica u odnosu na ukupnu populaciju pokazuje kako smo još daleko od napredne civilizacije čime se često volimo nazivati. Napredne civilizacije brinu za svoje nemoćne, stvaraju uvjete za prosperitet svakog pojedinca i eliminiraju izvore patnje svih živih bića. S time u skladu, potrebno je zapitati se koliko smo mi kao civilizacija blizu ili daleko od naprednog društva. Na kraju tablice su podaci o iznosu kojim raspolažu najbogatiji ljudi svijeta i Hrvatske. Ti podaci pokazuju zastrašujuću stvarnost koja je rezultat ranije navedenih loših politika, manjka svijesti i nepravilnog ophođenja neke zajednice prema različitim socijalnim slojevima društva. Jednostavnije prikazani, podaci se mogu interpretirati na način da najbogatiji čovjek na svijetu, čije godišnje bogatstvo iznosi 177 milijardi dolara (oko 207 milijardi eura), raspodjelom svog bogatstva može osigurati minimalne godišnje prihode 47.739.852,00 stanovnika Hrvatske.²¹ Nadalje, ukoliko se navedenim podacima nadodaju nezavisne varijable poput *količine proizvedenog i nerekiciranog otpada, postotka preostalih prašuma, emisije stakleničkih plinova u atmosferu, količina zagađenih rijeka i izvora pitke vode te stopa vodenog stresa* došlo bi se najvjerojatnije do zastrašujućih rezultata. Primjerice, količina plastičnog otpada koji čovječanstvo proizvede godišnje iznosi oko 8,3 milijarde tona što je ekvivalent 1 milijardi slonova od čega oko 8,4 milijuna tona godišnje završi u oceanima. Od ukupno 14% prašumskog pokrivača na ukupnu Zemljinu površinu do danas je preostalo samo 6% te, ukoliko se devastacija nastavi ovom stopom kretanja, za manje od 100 godina, prašume će u potpunosti nestati, a s njima i zadnja nada za nastavak života na planeti Zemlji (prašume se još zovu i „pluća planete“ jer apsorbiraju CO₂ iz zraka, reguliraju temperaturu i klimu na Zemlji te sadrže veliki broj izvora pitke vode). Uz količinu od 36 milijardi tona stakleničkih plinova godišnje koje čovječanstvo proizvodi i ispušta u atmosferu, a što je 6 puta više nego 50ih godina prošlog stoljeća, onečišćenje 10 najvećih rijeka na Zemlji te stvaranje vodenog stresa (pretjeranog iskorištavanja izvora vode uz nedovoljnu prirodnu fluktuaciju vode – hidrološki ciklusi su sporiji od čovjekove eksploatacije izvora vode), uvjeti života na planeti Zemlji postajati će sve teži za ljudsku vrstu što napose dovodi do još većeg siromaštva radi smanjenih resursa,

¹⁸ Za potrebe izrade ovog dokumenta napravljena je detaljnija analiza, no za potrebe prikaza stanja koriste se samo opći pokazatelji.

¹⁹ 10 najbogatijih ljudi na svijetu.

²⁰ 10 najbogatijih ljudi u Hrvatskoj.

²¹ Naravno da ovo nije realni broj stanovnika Hrvatske, no upravo iz tog razloga je vidljiv apsurd socio-ekonomske nejednakosti. Ako bi se kao primjer uzeo najbogatiji čovjek u Hrvatskoj, on bi svoje godišnje bogatstvo mogao raspodijeliti na 545.510 ljudi čime bi smanjio postotak naših siromašnih sugrađana za otprilike 42%.

povećanja konflikata radi preostalih resursa te nemogućnosti svjetskih ekonomija za prekidanjem začaranog kruga neodrživosti. Često se u statističkim izvješćima referira na podatke kao samo na brojeve, kako je s namjerom napravljeno i u početnoj rečenici ovog paragrafa, no pri interpretaciji istih potrebno je sjetiti se da se ovdje zapravo radi o ljudima koji nisu samo slovo ili broj na papiru, već i u ovom trenutku pisanja i čitanja ovog dokumenta vode borbe s najjednostavnijim svakodnevnim aktivnostima kao što je pronalaženje hrane za preživjeti današnji dan, odlazak u sanitarni čvor i održavanje osobne higijene te, naposljetku, pronalaženje mjesta za prenočiti na kiši, snijegu, betonu ili slično. Stoga, unatoč činjenici da se stopa rasta svjetske populacije smanjila za 0,03 postotna poena u odnosu na 2019. godinu te 0,07 postotnih poena u odnosu na 2017. godinu, dok se istovremeno i svjetski standard povećao te se broj ljudi u pojedinim državama svijeta koji žive ispod ili na granici siromaštva smanjio, još uvijek postoji previše onih čiji dnevni prihodi nisu dostatni za zadovoljenje egzistencijalnih potreba. Poseban problem predstavljaju takozvani „*slum gradovi*“²² kojih na svijetu ima nekoliko, a oko milijardu ljudi živi u takvim uvjetima. To su gradovi bez planske gradnje nastali kao odgovor pojedinaca na vlastito beskućništvo. Takvi gradovi nemaju adekvatnu infrastrukturu koja bi osigurala siguran i dostojanstven život njegovih stanovnika te u velikom broju slučajeva predstavljaju rizik za sigurnost i zdravlje tih stanovnika. Na žalost, *slum* gradovi su u nekim zemljama postali jedino rješenje za smještaj ljudi bez ikakvog smještaja. U Hrvatskoj ne postoje *slum* gradovi, no postoje naselja ili dijelovi naselja koji bi se mogli tako zvati, a nalaze se u najvećim i najrazvijenijim hrvatskim gradovima – Zagreb, Rijeka i Split. U Hrvatskoj je popularniji koncept „*skvota*“, a poveznica istoga sa *slum* gradovima je nedostatak infrastrukture ili osnovnih predispozicija za sigurno i kvalitetno stanovanje. Iz tablice se vidi podatak kako je u Hrvatskoj ukupno 12 000 beskućnika, no ta brojka (ljudi) odnosi se zapravo na apsolutne i relativne beskućnike. Apsolutnih beskućnika, odnosno ljudi bez ikakvog smještaja u Hrvatskoj ima oko 2 000 dok relativnih beskućnika, odnosno ljudi s neadekvatnim smještajem ima čak oko 10 000. To su ljudi koji žive ispod ili na granici siromaštva, a s obzirom na resurse koje Hrvatska ima, ne moraju tako živjeti. Neadekvatne politike i nedovoljna svijest o ovoj problematiki opet su razlog ovakvog nepovoljnog i neodrživog stanja našeg društva.

MOGUĆA RJEŠENJA

Navedeni podaci rezultat su ranije definiranog pojma *začaranog kruga neodrživosti*, a rješenje svih navedenih problema društva je prekidanje ovog lanca neodrživosti u bilo kojoj njegovoj karici. Drugi problem koji se nadovezuje uz navedene socio–ekonomske probleme jest problem devastacije okoliša koji je rješiv prekidanjem jedne karike u lancu neodrživosti zajednice ili društva – karike manjka svijesti o potrebi za održivim razvojem. Naime, iz svega navedenog jasno je kako su ekologija i socio–ekonomska nejednakost dva vezana koncepta čija je uzročno–posljedična veza proporcionalna te je stoga jasno kako se ova dva koncepta moraju promatrati i rješavati integriranim pristupom.

Kako bismo, kao moderno društvo, mogli dalje rasti i razvijati se te jednog dana zaista postali napredno društvo, potrebno je promijeniti način razmišljanja i shvatiti da se nalazimo na rubu dekadencije i autodestrukcije te da, ne samo da je potrebno prestati s dosadašnjim načinom odnosa jednih prema drugima i prema okolišu, već i da je potrebno pod hitno promijeniti pristup. Prvi korak u ostvarenju napretka i početna aktivnost u mijenjanju prvenstveno svijesti je **sustavna edukacija**, prvenstveno odrasle populacije. Naime, u razvijenim zemljama počela se provoditi sustavna edukacija djece i mladeži kroz redovne kurikule i izvanredne aktivnosti, no još uvijek izostaje edukacija odrasle populacije koja takvu edukaciju nije imala za vrijeme svog školovanja te za populaciju ljudi koja nije imala pristup odgoju i obrazovanju koje provodi edukativne programe iz područja održivog razvoja.²³ Nadalje, u Hrvatskoj je ovakva sustavna edukacija još u začetku te je, izuzev pojedinačnih inicijativa i inicijativa organizacija civilnog društva, edukacija orijentirana

²² *Slum* na engleskom znači stračara i od tuda dolazi opisni naziv za gradove i naselja koje su karakteristične za siromašne stanovnike nekog mjesta.

²³ Najčešće se ovo odnosi na generacije *baby boomers-a* i generaciju X.

na održivi razvoj tema koju je potrebno ozbiljnije implementirati u redovan odgojno–obrazovni sustav. Kako održivi razvoj obuhvaća nekoliko segmenata koji ga sačinjavaju što je definirano u prethodnom poglavlju, tako je ovoj tematici potrebno pristupiti multidisciplinarno i transdisciplinarno, i to iz područja psihologije, sociologije, biologije, ekonomije, etike i medicine i inih područja iz civilnog sektora.

Nadalje, rješenja problema socijalne nejednakosti i ekologije, ili jednim imenom neodrživosti društva ili zajednice moguće je iznjedriti **strukturnim reformama** i umrežavanjem različitih organizacija civilnog društva i državnog aparata. Jedino zajedničkim radom i suradnjom moguće je doći do rješenja koja će unaprijediti kvalitetu života svih pojedinaca u nekoj zajednici. Uzevši kao primjer Hrvatsku, reforme koje su nužne odnose se prvenstveno na zakonodavne okvire države, monetarnu politiku, demografsku i socijalnu politiku te, u koheziji s politikom očuvanja okoliša, fiskalnu politiku. Navedene strukturne reforme u Hrvatskoj nisu nikada provedene te je, radi efikasnosti istih, potrebna suradnja već navedenih subjekata oblikovanja društva – državne vlasti i civilnog sektora. Početni korak ka nastanku održivog društva je Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030, razvojni smjer 3 – Zelena i digitalna tranzicija, no bez strukturnih reformi cijelog političko–pravnog sustava, ova strategija ne može polučiti cjelovite rezultate.

Treći skup rješenja očituje se u **suradnji organizacija civilnog društva i stanovnika** neke zemlje. Povezivanjem organizacija civilnog društva koje imaju različita područja djelovanja, ciljeve, korisnike i metode rada u koherentnu skupinu moguće je povezati sve, naoko nepovezane, segmente koje u konačnici utječu na razvoj boljeg društva koje ima perspektivu kvalitetnog rasta i razvoja. Organizacije koje se bave ekologijom, socijalno ugroženim osobama ili osobama u riziku od socijalne isključenosti, djecom i mladima, različitim oblicima edukacija, tehnologijama, medicinom i slično trebale bi se povezati i zajednički utjecati na ostvarenje ciljeva održivog razvoja, i to upravo iz razloga koji je već nekoliko puta spomenut, a to je segmentiranost održivog razvoja (vidi sliku 2).

Zadnji skup rješenja očituje se u **senzibilizaciji privatnog sektora**. Većim društvenim angažmanom realni sektor uvelike može utjecati na smanjenju socijalne nejednakosti i negativnog utjecaja na okoliš te potaknuti održivi razvoj zajednica, zemalja pa i globalno utjecati na održivi nastavak čovjekovog života na Zemlji. Većim filantropskim angažmanom, prelaskom na zelenu ekonomiju i društveno odgovornim ponašanjem, poduzeća mogu biti drugi najveći generator pozitivnih promjena, kako lokalno, tako i na globalnoj razini, odmah iza državnih vlasti koje su, kako je već navedeno, temelj za pokretanje strukturnih promjena u društvu.

DJELOVANJE UDRUGE SOS HRVATSKA

SOS Hrvatska (u nastavku teksta može se koristiti samo Udruga) organizacija je koja djeluje u domeni socijalne jednakosti i održivog razvoja, a osnovana je kao neprofitna i nevladina organizacija od strane entuzijasta volontera sličnih pogleda na svijet i sličnih shvaćanja problema s kojima se suočavaju društva i zajednice diljem planete Zemlje te je, s time u skladu, pionir u spajanju koncepta humanitarne djelatnosti kroz održivi razvoj u Republici Hrvatskoj. Navedeno je relevantno s aspekta razumijevanja motiva za nastanak udruge SOS Hrvatska, a oni su:

- Heterogenost organizacija civilnog društva
- Neadekvatna socijalna politika
- Veliki socio–ekonomski jaz među stanovništvom
- Visok udio osoba u riziku od siromaštva i siromašnih osoba
- Neodrživost inercije razvoja društva
- Čovjekov veliki negativni utjecaj na okoliš.

Socijalna jednakost posebno je naglašena i izdvojena iz konteksta održivog razvoja radi česte zablude kako je socijalna djelatnost zasebna djelatnost. No, kako je definirano u samom određenju održivog razvoja, socijalna djelatnost pa tako i socijalna jednakost je dio i ekonomskog i društvenog dijela održivog razvoja te se ne bi smjela izdvajati, kao što je to često slučaj.

VIZIJA, MISIJA I CILJEVI UDRUGE

Ovi faktori rezultirali su generiranjem ideje vodilje za razvoj Udruge koja će svojim djelovanjem umanjiti ili u potpunosti eliminirati negativne posljedice navedenoga. SOS Hrvatska svoje djelovanje temelji na **viziji** o održivom društvu jednakosti, uzajamnog rasta i razvoja te obilja svih njegovih pojedinaca uz poštovanje svijeta u kojemu obitavaju.

Svojim utjecajem na preduvjete koji generiraju varijable začaranog kruga neodrživosti, a samim time i stvaranjem istoga, Udruga nastoji prekinuti karike u lancu neodrživosti ili, u nekim slučajevima, spriječiti nastanak začaranog kruga neodrživosti.

Nastavno na izneseno u prethodnim poglavljima, **misija** Udruge SOS Hrvatska je vratiti ravnotežu čovjeka i prirode te čovjeka i čovjeka kroz razne projekte usmjerene ka širenju i implementaciji koncepta održivog razvoja. Projekti Udruge koncipirani su kroz smjerove razvoja i upravljanja prema WCED-u, a temelje se primarno na **načelima održivog razvoja**²⁴ te savjesnosti i poštenja u trgovini²⁵ i načelima jednakih vrijednosti uzajamnih činidbi²⁶.

NAČELA ODRŽIVOG RAZVOJA i temeljna načela u radu udruge SOS Hrvatska su (WCED):

1. **Bez siromaštva** – iskorijeniti siromaštvo u svim oblicima u svakom dijelu planete
2. **Nulta tolerancija na glad** – iskorijeniti glad, postići prehrambenu sigurnost i poboljšanu nutritivnu te promovirati održivu poljoprivredu

²⁴ Ova načela odnose se na sastavne dijelove ranije definirana 3 stupa na kojima počiva održivi razvoj: okoliš, gospodarstvo i društvo.

²⁵ Eng. „Fairtrade concept“ u nastavku teksta.

²⁶ Eng. „Fairshare concept“ u nastavku teksta.

3. **Dobro zdravlje i dobrobit** – osigurati zdrav život i promovirati dobrobit za sve ljude svih dobni skupina
4. **Kvalitetno obrazovanje** – osigurati uključivanje i jednaku kvalitetu obrazovanja za sve te promovirati cjeloživotno učenje za sve
5. **Jednakost spolova** – postići jednakost spolova i ojačati sve žene, djevojke i djevojčice
6. **Čista voda i higijenski uvjeti** – osigurati dostupnost i održivo upravljanje vodom i higijenskim uvjetima za sve
7. **Dostupna i čista energija** - osigurati pristup jeftinoj, pouzdanoj, održivoj i modernoj energiji za sve
8. **Pošteni rad i ekonomski rast za sve** – promovirati održan, uključiv i održiv ekonomski rast, punu i efikasnu zaposlenost i poštenu rad za sve
9. **Industrija, inovacije i infrastruktura** – graditi otpornu infrastrukturu, promovirati pristupačnu i održivu industrijalizaciju i usvajati inovacije
10. **Smanjene nejednakosti** – smanjiti nejednakosti unutar i između zemalja
11. **Održivi gradovi i zajednice** – učiniti gradove i ljudske nastambe pristupačnima, sigurnima, otpornima i održivima
12. **Odgovorna potrošnja i proizvodnja** – osigurati održivu potrošnju i proizvodne uzorke
13. **Klimatske akcije** – poduzeti hitne mjere za borbu protiv klimatskih promjena i njenih negativnih utjecaja
14. **Život ispod vode** – očuvanje i održiva upotreba oceana, mora i maritimnih resursa za održivi razvoj
15. **Život na kopnu** – zaštititi, obnoviti i promovirati održivu upotrebu zemaljskih ekosustava, održivo upravljati šumama, borba protiv opustošivanja, zaustaviti i preokrenuti degradaciju tla i zaustaviti gubitak bioraznolikosti
16. **Mir, pravda i jake institucije** – promovirati mirna i otvorena društva za održivi razvoj, osigurati jednaki pristup pravnom sustavu i graditi efikasne, odgovorne i dostupne institucije na svim razinama
17. **Partnerstvo za ciljeve** – ojačati sredstva implementacije i revitalizirati globalna partnerstva za održivi razvoj.

Udruga svoje djelovanje namjerava ostvariti kroz jasno definirane ciljeve i programe za ostvarenje tih ciljeva te u skladu sa svim zakonskim regulativama Republike Hrvatske, Europske Unije te ostalih zemalja u kojima će udruga djelovati pri čemu je **glavni cilj smanjenje ovisnosti socijalno osjetljivih skupina ljudi o drugim subjektima uz održivi način života**. Drugim riječima, Udruga nastoji djelovati na osnaživanje pojedinaca iz egzistencijalno ugroženih skupina te osoba na marginama modernog društva. Iz navedenoga su proizašli sljedeći *specifični ciljevi* (iz Statuta Udruga) temeljeni na prethodno definiranim načelima održivog razvoja:

1. Poboljšanje kvalitete života socijalno osjetljivih skupina društva
2. Podizanje svijesti te primijenjena edukacija o održivom načinu života
3. Edukacija socijalno osjetljivih skupina ljudi
4. Poštovanje načela održivosti u svakodnevnom radu
5. Poštovanje, provođenje i educiranje korisnika i javnosti o standardima održivosti

6. Poštovanje, provođenje i edukacija korisnika i javnosti o *fairtrade*-u i *fairshare*-u
7. Poticanje međugeneracijske suradnje
8. Poticanje suradnje među definiranim socijalno osjetljivim skupinama ljudi
9. Promicanje življenja u ruralnim područjima
10. Pružanje materijalne podrške socijalno ugroženim skupinama ljudi
11. Pružanje psihološke podrške socijalno osjetljivim skupinama ljudi
12. Stvaranje uvjeta samoodrživosti u ruralnim područjima
13. Stvaranje uvjeta samoodrživosti u urbanim područjima.

Navedene ciljeve Udruga namjerava ostvariti kroz 5 koherentnih skupina aktivnosti u razdoblju od 2021. do 2025. godine:

1. **Poticanje auto-održivosti** - kroz edukaciju korisnika i različite radionice jačanja psihofizičkih sposobnosti. Udruga planira uspostaviti program vezanih aktivnosti grupnog i individualnog savjetovanja u kombinaciji sa sportskim programima. Navedeni programi biti će vođeni od strane stručnjaka.
2. **Povezivanje i umrežavanje** raznovrsnih organizacija civilnog društva u cilju integracije različitih djelatnosti i koherentnom djelovanju na područjima socijalne pomoći, ekologije, ekonomskog i društvenog razvoja te edukacije. Zaseban vid povezivanja Udruga nastoji ostvariti s LAG-ovima u Hrvatskoj, kao i s LEADER mrežom Hrvatske u svrhu realizacije LEADER programa i projekata.
3. **Smanjivanje različitosti i podjela u društvu** – kroz multikulturalni pristup i podizanje svijesti o multikulturalnosti, kroz socijalnu integraciju osjetljivih skupina ljudi te kroz zajedničko djelovanje različitih socijalno osjetljivih skupina u zemlji i inozemstvu s pretpostavkom međunarodne suradnje organizacija civilnog društva i lokalnih vlasti pojedine zemlje ili grada partnera. Glavna pretpostavka za ovu skupinu aktivnosti je vaninstitucionalna socijalna integracija koju danas već provodi nekoliko organizacija civilnog društva.
4. **Smanjenje siromaštva** – kroz direktnu humanitarnu pomoć, edukacije i praktične radionice proizvodnje i prerade hrane i prehrambenih proizvoda, razvoja i jačanja praktičnih i mekih vještina, proizvodnju i preradu bilja, proizvodnju kozmetičkih proizvoda, edukaciju i implementaciju o održivim načinima gradnje i življenja te kroz zapošljavanje i pomoć pri zapošljavanju. U ovu kategoriju aktivnosti spadaju i glavni programi Udruge koji se odnose na stvaranje samoodrživih urbanih i ruralnih zajednica usmjerenih prvenstveno na socijalno osjetljive skupine ljudi i ostale ciljne skupine djelovanja Udruge te stvaranje kružne ekonomije u njima, ali i izvan njih.
5. **Suradnja s lokalnim vlastima** – na unaprjeđenju uvjeta života socijalno osjetljivih skupina ljudi, na pronalaženju praktičnih rješenja održivog razvoja društva (kako RH, tako i šire), kroz suradnju na zakonskim okvirima u cilju iznalaženja rješenja za unaprjeđenje života socijalno osjetljivih skupina ljudi te održivog načina života. Udruga namjerava ostvariti suradnju s državnim tijelima jednako kao i s jedinicama lokalne samouprave. Primarni oblik suradnji odnosi se na prenamjenu gradske i državne imovine, prvenstveno, nekretnina i zemljišta koja se mogu prenamijeniti u poligone održivih zajednica koje Udruga nastoji ostvariti. Sekundarni oblik suradnje s lokalnim vlastima odnosi se na suradnju vezanu za mijenjanje zakonskih okvira na području socijalne politike i politike zaštite okoliša te vezanih zakonskih regulativa.

Nadalje, u SOS Hrvatska ne vjerujemo u kategorizaciju ljudi i ukalupljivanje, već potrebitima (i onima koji to nisu) pristupamo sa stavom jednakosti i s poštovanjem bez obzira na njihovu nacionalnu, vjersku, rasnu ili rodnu pripadnost te bez obzira na njihov socijalni status. S obzirom na to, razvili smo sustav vrijednosti za kojim se vode svi članovi, volonteri, a nadamo se i partneri Udruge. Taj sustav vrijednosti može se naći pod engleskim akronimom **HIPER** što označava sljedeće vrijednosti:

- H** – honesty (poštenje) – u radu i u odnosu prema svim dionicima u Udruzi i izvan nje;
- I** – integrity (integritet) – kao vrijednost koja proizlazi prvenstveno iz poštivanja samoga sebe;
- P** – peacefulness (miroljubivost/mir) - prema svim živim bićima bez obzira na različitosti;
- E** – equity (jednakost) – u ophođenju prema drugima bez obzira na različitosti;
- R** – respect (poštovanje) – prema svim dionicima Udruge i izvan nje bez obzira na različitosti.

I dok su neka od ovih načela detaljno uređena *Pravilnikom o stegovnoj odgovornosti* koji je definiran Statutom Udruge, na svakom pojedincu koji djeluje u ime Udruge ili ju predstavlja u javnosti jest da savjesnim i odgovornim ponašanjem ista ne krši jer time krši i filozofiju na kojoj je nastala udruga SOS Hrvatska.

CILJNE SKUPINE:

- azilanti i korisnici supsidijarne zaštite
- beskućnici
- djeca – opća populacija
- djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi
- djeca s poremećajima u ponašanju
- djeca u riziku od socijalne isključenosti
- izbjeglice i prognanici
- korisnici međunarodne i privremene zaštite
- mladi s poremećajima u ponašanju
- mladi s rizičnim oblicima ponašanja
- nezaposleni
- osobe starije životne dobi
- osobe u riziku od siromaštva i siromašne osobe.

Zaključno, Udruga SOS Hrvatska okuplja sve entuzijaste i aktiviste iz područja civilnog i javnog sektora u zajedničkom cilju poboljšanja uvjeta života svih živih bića na planeti Zemlji te s idejom o sigurnijoj, kvalitetnijoj i stabilnijoj budućnosti za svakog pojedinca.

Želja nam je da se načela definirana od strane UN-a (WCED) zaista pretvore u stvarnost i da svi ljudi na planeti Zemlji imaju jednake kvalitetne uvjete života te da sav biljni i životinjski svijet prestane trpjeti negativne posljedice ljudskog devastiranja i eksploatacije u cilju profita koji je ipak samo generički koncept nastao u cilju poboljšanja uvjeta života ljudi, no u stvarnom svijetu on služi kao sredstvo bogaćenja na teret tuđe patnje i siromašenja. Taj koncept u SOS Hrvatska ne priznajemo kao legitiman način ostvarivanja

vlastitog obilja, već vjerujemo da jedino poštujući principe upravljanja svim oblicima resursa, kako materijalnim i nematerijalnim, tako i prirodnim te zajedničkom suradnjom možemo doprinijeti stvaranju održivog svijeta. Iz nekoliko primjera navedenih ranije u ovom dokumentu je vidljivo kako održivi svijet nije samo utopijska misao, već realan koncept po kojemu čovječanstvo, ukoliko želi imati kvalitetan opstanak i ostanak na planeti Zemlji, mora početi djelovati.

METODIKA RADA

Projekti Udruge zamišljeni su kao cirkularni sustav izvođenja što znači da se svaki projekt može nadovezati na sljedeći i/ili prethodni. Isto tako, predviđeno je da ciljne skupine svakog projekta mogu biti i ciljna skupina nekog drugog projekta. S time u skladu, projekti i aktivnosti nisu isključivi te se omogućava povezanost i aktivno sudjelovanje svih dionika na predviđenim aktivnostima. Iznimka su projekti i aktivnosti koji, radi određenih specifičnosti, uključuju samo jednu ciljnu skupinu ljudi.

Udruga djeluje po principu periodičnosti što znači da za svako sljedeće razdoblje od 1 godine Udruga radi godišnje planove podijeljene na 4 faze (4 godišnja kvartala). Na kraju svake godine, po isteku 4. kvartala Udruga vrši kontrolu i po potrebi rebalanse postavljenih planova te podnosi izvješća o radu koja su transparentna i dostupna javnosti.

U naredne 4 godine, koliko iznosi razdoblje za koje je izrađena ova Strategija, Udruga će nastojati postići sljedeće godišnje ciljeve kroz prethodno definirane aktivnosti prikazane u sljedećoj tablici:

CILJEVI	AKTIVNOSTI	GOD.
Umrežiti se s organizacijama civilnog i javnog sektora radi provođenja zajedničkih programa i implementacije minimalno 3 zajednička ili individualna projekta te ostvariti suradnju s privatnim sektorom u cilju implementacije društveno odgovornog poslovanja i ostvariti prepoznatljivost na državnoj razini.	Povezivanje s civilnim sektorom; Prijava min. 2 projekta na EU fondove; Uspostavljanje 2 dugoročna programa Udruge: "Čarobni vrtovi" i "Budi mi anđeo"; Početi djelovanje u najmanje 1 ustanovi socijalne skrbi; Redovne aktivnosti usmjerene ka ostvarivanju ciljeva udruge	2022.
Ostvariti suradnju s JLS radi ostvarivanja ciljeva i implementacije projekata samoodrživih zajednica i pokrenuti proces prenamjene gradskih i državnih zemljišta i nekretnina.	Provođenje istraživanja o javnim zemljištima i nekretninama; Izrada studije o društveno odgovornom poslovanju nastavno na aktivnosti iz prethodne godine; Izrada i apliciranje projekta samoodrživih zajednica; Edukacija osoblja Udruge iz područja relevantnih za provođenje programa i projekata Udruge te redovnih aktivnosti Udruge; Pokretanje društveno odgovornog poduzeća - "Pošteni dućan" i "Trampa restoran" Provođenje ostalih programa i projekata za postizanje ciljeva Udruge.	2023.
Uspostaviti temelje za razvoj samoodržive zajednice i Centra održivosti u urbanim sredinama te postati prepoznatljivi kao organizacija na međunarodnoj razini.	Početak implementacije projekta samoodrživih zajednica na temelju aktivnosti iz prethodne godine i uz uvjet osiguranih sredstava u budžetu Udruge; Povezivanje s LAG-ovima; Pronalaženje adekvatnih nekretnina za izgradnju samoodržive zajednice u gradovima: Zagreb, Split, Šibenik; Redovne aktivnosti Udruge usmjerene ka ostvarenju ciljeva Udruge.	2024.
Uspostaviti temelje za implementaciju samoodrživih zajednica u ruralnim područjima te proširenje urbanog dijela projekta na druge gradove u Hrvatskoj.	Pronalazak zemljišta za izgradnju održive/ih zajednice/a; Integracija aktivnosti iz prethodnih godina radi implementacije u samoodrživu zajednicu; Proširivanje projektnih aktivnosti na druga područja u Hrvatskoj - princip kružnih projektnih ciklusa; izgradnja samoodrživih zajednica u ruralnim područjima;	2025.

Za potrebe izvođenja projekata, kao i za potrebe redovnog poslovanja Udruge, predviđena su sredstva iz:

- Redovnih članarina
- Privatnih donacija
- Javnih donacija
- Donacija realnog sektora
- Europskih fondova.

Po završetku financijske godine Udruga podnosi i financijsko izvješće unutar kojega su podaci o:

1. Bilanci Udruge
2. Prihodima i rashodima
3. Primicima i izdacima.

POPIS PRILOGA

<u>Slika 1: Temeljni stupovi održivog razvoja</u>	7
<u>Slika 2: Segmenti cjelovitosti održivog razvoja</u>	9
<u>Slika 3: Začarani krug neodrživosti</u> <u>Slika 4: Ciklus održivosti</u>	13
 <u>Tablica 1: Pregled pokazatelja socijalne nejednakosti</u>	14

Ovaj dokument je izrađen od strane Udruge SOS Hrvatska i sadrži smjernice za rad Udruge za razdoblje od 2021. do 2025. godine. Dokument je javan i predstavlja okvir za djelovanje Udruge. Svi podaci prikazani u dokumentu transparentni su i provjerljivi te se na traženje može dobiti detaljan uvid u izvore informacija.

Bilo kakvo umnožavanje, kopiranje ili korištenje dokumenta u svrhe koje nisu vezane za udrugu SOS Hrvatska, nije dozvoljeno bez dozvole predstavnika Udruge SOS Hrvatska.

Dokument izradio/la:

Una Ivanić, predsjednica udruge SOS Hrvatska

Lektorirao/la:

Una Ivanić i Anamaria Brajović, volonterka udruge SOS Hrvatska

Logo dizajn:

Ina Tanfara, volonterka udruge SOS Hrvatska

Dokument je izrađen u Zagrebu, 2021. godine.

